

Gestalta för synskadade

En tillgänglighetsanpassad park

Herta Nellrup

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2023

I fotografiet syns Linus Johansson i solskenet i Slottshagen/Kärnanparken i Helsingborg. Linus går längs med gräskanten intill gångvägen som han känner med sin vita käpp. Solen skiner och små rester av snö skymtas i gräset.

Bokhäcken har kvar sina bruna löv från förra året. Framför lyser en vit parkbänk av solen och sticker ut i färg från bokhäcken.

En trappa, tillsynes utan kontrastmarkering, sticker in i bildens högra sida.

Gången är av grus, längs med ligger en gräskant som möter en ram av storgatsten.

Gestalta för synskadade: En tillgänglighetsanpassad park

Design for the visually impaired – An accessible park

Herta Nellrup

Handledare: Karl Lövrje, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Kristin Wegren, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i landskapsarkitektur.

Kurskod: EX0845

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet.

Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2023

Omslagsbild: Fotograf: Herta Nellrup. Bild på Linus Johansson 2023-03-08.

Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.

Nyckelord: Tillgänglighetsanpassa, tillgänglighet, synskadade, parker

Sveriges Lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammanfattning

I uppsatsen undersöks hur parker kan tillgänglighetsanpassas. Syftet med arbetet är att öka förståelsen för vad synskadade behöver i en park för att trivas samt kunna vistas i och använda parken på önskat vis.

För att undersöka och få svar på frågeställningarna görs en litteraturstudie. Det hålls även ett samtal med ordförande på Synskadades Riksförbund Ängelholm/Båstad och intervjuer med fyra synskadade för att få en tydligare inblick i vad som behövs. Intervjuerna ger dessutom en förståelse på individnivå i vad synskadade skulle vilja göra i en park och hur det kan underlättas.

Deltagarna i intervjuerna vill främst sitta och promenera i parker och lyssna på ljuden runt omkring. Det finns även önskemål om att kunna fika och att gå på olika evenemang - som gärna får erbjuda syntolkning i hörlurar.

Att få känna på saker är också viktigt för deltagarna, men det som nämns oftast är orienteringen.

Uppsatsens olika delar leder till slutsatsen att orienteringen bör vara det som fokuseras på i första hand. När orienteringen är underlättad kan andra saker som doft, hörsel, känsel och evenemang komma in.

När det kommer till känsel finns problemet att andra, runt omkring, tror att den som känner på blommorna ska förstöra dem. Två lösningar är att exempelvis ha en park där vissa delar är för känsel (andra delar för andra funktionsvariationer) eller "talande skyltar" som berättar, i skrift och tal, att det är okej att känna på blommorna.

Nyckelord: Tillgänglighetsanpassa, tillgänglighet, synskadade, parker.

Abstract

This essay examines how parks can be adjusted for greater accessibility. The purpose of the essay is to gain an extended understanding of what visually impaired people need in a park, to prosper and be able to rest and use the park in the desired way.

In order to examine and get answers to the essay's questions, there will be a literary study. The report will also contain a conversation with the chairman at Synskadades Riksförbund Ängelholm/Båstad and interviews with four visually

impaired persons. The conversation and the interviews give an extended understanding for what is needed and what visually impaired people want to do in a park.

The participants want to sit and walk in parks as well as listen to the sounds around them. They also want to be able to have a cup of coffee/have a Swedish “fika” and go to different events. The events can, with benefit, involve sight interpretation in headphones.

To be able to touch and feel statues and vegetation is also important to some of the participants. The most important thing, however, seemed to be the orientation.

The investigation gave that orientation should be the first thing to focus on. When that is in place, the next step can take place. This step involves smell, hearing, touch, and events.

Touching and feeling the vegetation can create problems. Other people around the person who wants to touch the vegetation can be angry and think that they want to destroy the plants. In order to avoid this, there could be specific parts of a park that exist for the purpose of touching the vegetation (different parts of the park for different functional variations). In the other parks, there could be “speaking signs” that, in writing and speech, tell you that it is okay to touch the plants.

Keywords: accessibility adjust, availability, visually impaired, parks.

Innehållsförteckning

Figurförteckning	8
1 Inledning	9
1.1 <u>Bakgrund</u>	9
1.2 <u>Syfte & frågeställning</u>	10
1.3 <u>Material & metod</u>	10
1.3.1 <u>Intervjufrågor</u>	11
2 Dagens kunskap	13
2.1 <u>Tillgänglighetsanpassning för vistelse och användning</u>	14
2.2 <u>Parken under vintertid</u>	16
2.3 <u>Intryck med stor betydelse</u>	17
2.4 <u>Färger och kontraster</u>	18
3 Samtal med ordförande på Synskadades Riksförbund Ängelholm/Båstad	20
4 Vad säger synskadade?	22
4.1 <u>Tillgänglighetsanpassning för vistelse och användning</u>	23
4.1.1 <u>Svårigheter och möjliga lösningar</u>	25
4.2 <u>Parken under vintertid</u>	27
4.3 <u>Parken under resterande årstider</u>	29
4.4 <u>Intryck med stor betydelse</u>	31
4.5 <u>Något som missats under intervjuens gång?</u>	31
5 Diskussion	33
5.1 <u>Orientering</u>	33
5.2 <u>Tillgänglighetsanpassning för vistelse och användning</u>	36
5.3 <u>Parken under olika årstider</u>	36
5.4 <u>Intryck med stor betydelse</u>	38
5.5 <u>Återkoppling till frågeställningarna, målet och syftet</u>	40
5.5.1 <u>Vidare reflektioner</u>	42
Referenser	44
<u>Tryckta källor</u>	44
<u>Internetkällor</u>	44
<u>Publicerat material</u>	44
<u>Webbsidor</u>	46

<u>Opublicerat</u>	46
<u>Intervjuer</u>	46
<u>Samtal</u>	46
<u>Tack...</u>	47

Figurförteckning

<u>Figur1: Brukarpyramid av Herta Nellrup. Inspirerad av Jan Paulsson (2006).</u>	13
<u>Figur 2: Normalkurva av Herta Nellrup. Inspirerad av Matteboken (u.å.).</u>	13
<u>Figur 3: Skiss på avskiljning av gång- och cykelväg med murar som taktil markering.</u> ...	36
<u>Figur 4: Skiss på avskiljning mellan gång- och cykelbana med plattor längs gångvägen.</u>	36
<u>Figur 5: Skiss på en rabatt med blockplantering.</u>	39

1 Inledning

I uppsatsen undersöks det hur parker kan tillgänglighetsanpassas för synskadade. Vad är det synskadade helst gör i en park? Vad är det som behövs för att det ska kunna möjliggöras?

Uppsatsen tar extra hänsyn till vintertid då den kan komma med problem som snö, halka och mörker. Det undersöks även hur tillgängligheten ser ut resten av året och vilka anpassningar som kan finnas då. Finns det olika behov vid olika årstider?

Kandidatuppsatsen kommer att utreda hur en park kan uppnå sin högsta potential av njutning och upplevelsevärde för fokusgruppen synskadade. För att börja få en uppfattning om det, blir de intervjuade frågade om vad de helst gör i en park.

Uppsatsen går även in på olika förslag som kan gynna orienterbarheten i en park. Hur är orienteringen nu? Vad behövs för att den ska göras bättre?

1.1 Bakgrund

Arbetets tema valdes då personer med funktionsvariationer (i det här arbetet specifikt inriktat på människor med synskada) kan upplevas bortglömda i planering och gestaltningar av exempelvis allmänna ytor. Funktionsvariationer förtjänar en större prioritering än vad som ges idag. Det önskas en större bild av och en större förståelse för hur parker kan göras tillgängliga för synskadade.

Intresset för temat har aktualiserades under författarens tidigare arbeten som har rört tillgänglighet. Den väcktes först under en resa, 2016, med min gamla kör då vi besökte Dunkeln i Hamburg som är en del av Dialoghaus Hamburg. Dialoghaus Hamburg vill skapa upplevelser som bidrar till dialoger kring inkludering och diversitet. Det finns bland annat möjlighet att känna på hur det är att vara blind och hur det är att vara döv.

Dunkelns fortlöpande utställning om hur det är att vara blind hölls av en blind guide. Även caféet i slutet av promenaden som gick genom stad, park och affärer

hade blinda som anställda. Utställningen var spännande och intressant och det värsta på promenaden genom utställningen var att gå över en hängbro.

I många parker idag saknas plattor på marken som annars kan leda vägen för synskadade. Frågan som då uppstår är hur det är att gå och vistas i parken? Behövs det åtgärder för att underlätta användandet av parken? Hur skulle underlättande åtgärder kunna se ut? Finns det sätt som kan öka njutningen och upplevelsen av parken för synskadade?

Linnea Tillenius (2017) har skrivit en kandidatuppsats inom landskapsarkitektur som berör samma frågor som det här arbetet. I den här uppsatsen jämförs resultatet med hennes uppsats och tar dessutom större hänsyn till vintertid. Jämförelserna med hennes uppsats och fokuset på vintertid kommer att komplettera den kunskap som Tillenius (2017) ger.

1.2 Syfte & frågeställning

Syftet är att få reda på hur en gestaltning även kan inbegripa tillgänglighet för synskadade och då vara tillgänglig för fler brukare. För att få en ny vinkel på det, mot tidigare undersökningar, söks kunskap om hur orienteringsförmågan kan underlättas under vintertid när det eventuellt finns snö och halka.

För att uppfylla syftet ställs följande frågeställning med underfrågor:

- Hur kan en park tillgänglighetsanpassas för synskadade?
 - Hur kan en park bli lättare att vistas i och användas av som synskadad?
 - Kan något, under vintertid, underlätta orienteringen?
 - Hur kan parkupplevelsen, såsom ljud och andra njutelser, användas för synskadade?

1.3 Material & metod

Materialet består av litteratur och intervjuer. Litteraturen söks efter på Google Scholar, direkt på Google (då främst efter information från Synskadades Riksförbund och Boverket), via bibliotek och bland egenägda böcker. Viss litteratur hittas via andras uppsatser inom liknande teman. Intervjuerna är med

människor som är synskadade sedan födseln och människor som fått nedsatt syn längre in i livet.

De fyra intervjuerna sker via digitalt livesamtal. Intervjuerna spelas in för att kunna lyssna på och för att komma ihåg så mycket som möjligt. Att spela in intervjuerna underlättar även en direktcitering av intervjudeltagarna.

Under de semistrukturerade intervjuerna kommer vissa specifika frågor att ställas. Utöver frågorna ställs följdfrågor utifrån det deltagarna berättar om.

Samtal med ordförande på Synskadades Riksförbund Ängelholm/Båstad bokas också in för ytterligare information och insyn på frågeställningarna. Samtalet inleds med en kort sammanfattning av den information som skrivits i litteraturstudien. Ordförande utgår från det och lägger till ytterligare fakta som inte nämnts av författaren av uppsatsen.

Materialet kommer att analyseras och bearbetas genom att jämföra dem med varandra för att hitta likheter och individspecifika tankar och idéer. Intervjuerna kommer även att jämföras med Tillenius (2017) och övrig litteratur.

1.3.1 Intervjufrågor

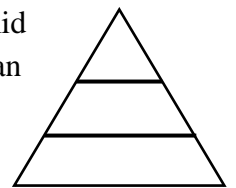
- Vad gör du helst i en park och vad behöver du för att det ska vara möjligt?
- Hur ofta brukar du befinna dig i parker?
- Kan tillgängligheten påverka hur ofta du besöker och använder en park?
- Vad kan gynna parkupplevelsen och parkens njutning vintertid? Hade t.ex. mer ljud gjort det trevligare?
- Finns det andra saker, resten av året, som kan gynna parkupplevelsen?
- Är det något som är bättre eller sämre vissa säsonger än andra?
- Finns det något som du brukar sakna i parker?
- Är det något som du brukar uppskatta lite extra som ofta redan finns i en park?
- Vad upplever du som hinder i en park?
- Hur tror du att orienteringen kan underlättas?
- Är det något du upplever som extra stora problem i en park under vintern?

- Finns det en årstid som du önskar att det lades extra mycket resurser på?
- Är det något som jag inte har frågat om som du vill att jag tar med mig i mitt arbete?

2 Dagens kunskap

Det finns redan en del information kring tillgänglighet och om synskadade personer. En synskadad person innefattar de som har svårt att läsa eller har svårigheter att, med synen, orientera sig (Synskadades Riksförbund 2022). De synskadade som har stora svårigheter med synen utgjorde, 2021, 1.4% av Sveriges befolkning (Statistiska centralbyrån u.å.).

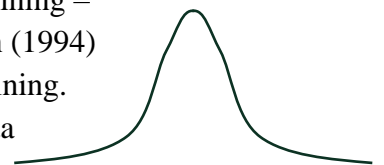
Jan Paulsson (2006) skriver om tankemodellen brukarpyramid. En brukarpyramid representerar de möjliga brukarna. Den understa nivån involverar människor utan funktionsvariationer eller med små funktionsvariationer med en låg begränsad förmåga att klara de dagliga aktiviteterna i vardagen. Den mellersta innefattar människor som har mer omfattande funktionsvariationer som kräver tekniskt hjälpmedel och viss personlig assistans. Den sista och översta delen av pyramiden representerar människor med mycket omfattande funktionsvariation och som är beroende av både avancerade tekniska hjälpmedel och betydande personlig assistans.

*Figur1:
Brukarpyramid av
Herta Nellrup.
Inspirerad av Jan
Paulsson (2006).*

Det Paulsson (2006) vill komma fram till med brukarpyramiden är att det är “viktigt att arbeta i båda riktningarna; uppåt för att fler ska tillhöra den nedre delen och nedåt för att finna lösningar för hela brukarpyramiden” (Paulsson 2006:34). Om arkitekten följer hans uppmaning kan en större grupp av människor utnyttja gestaltningen. Dessutom skriver han att en design som uppfyller kraven för den översta delen av pyramiden kan gynna både brukarna med störst funktionsvariation och samtliga grupper längre ner i pyramiden. En sådan design är därför den som är mest tillgänglighetsanpassad.

Tankemodellen brukarpyramid går att jämföras med en normalfördelning – eller Gauss-fördelning som det också kallas. I Nationalencyklopedin (1994) beskrivs Gauss-fördelningen som en kontinuerlig sannolikhetsfördelning. Matteboken (u.å.) skriver att en normalfördelning alltid har en högsta topp och alltid är symmetrisk. Det som ändrar formen på kullen är standardavvikelse. Är standardavvikelse mindre blir toppen högre och vice versa. I en normalfördelning är det därför bra att jobba utåt, istället för uppåt, som Paulsson (2006) föreslår i en brukarpyramid.

*Figur 2: Normalkurva av Herta
Nellrup. Inspirerad av
Matteboken (u.å.).*

2.1 Tillgänglighetsanpassning för vistelse och användning

I en undersökning av Tillenius (2017) framkommer det att tillgängligheten kan begränsas av oförutsedda, små statyer och av stora gräsmattor där det är svårt att hitta tillbaka till gångvägen. Det som specialpedagogen, som intervjuades i undersökningen, föreslår är att ha visuella markeringar, men även markeringar som går att känna (taktill markering).

Synskadades Riksförbund (2016a) skriver att markeringar som kan användas för att hjälpa synskadade att orientera sig är olika beroende på synnivån. Den visuella markeringen kan bestå av en kontrastrik rand. Den kännbara markeringen kan istället vara något som går att känna med fötterna och med den vita käppen.

Synskadades Riksförbund (2016a) skriver även att när det kommer till ledstråk är det bättre att anlägga naturliga ledstråk än konstgjorda. De naturliga möjliggör en högre hastighet och kräver inte den speciella käpptekniken, glidteknik, som konstgjorda ledstråk kan kräva. Att kunna använda käppen genom pendlings teknik möjliggör en högre hastighet.

Det som Synskadades Riksförbund (2016a) menar med naturliga ledstråk är exempelvis husväggar, trottoarer och, om snön plogas på rätt sätt, även snökant. I parkmiljö kan naturliga ledstråk även innebära till exempel gruskant eller gräskant.

Konstgjorda ledstråk består ofta av sinusplattor, släta plattor eller kupolplattor. Sinusplattor är vågmönstrade plattor som leder vägen. Den släta plattan används oftast när sinusplattorna svänger eller när den det sker en korsning där den synskadade kan välja riktning. Den sista vanliga plattan, kupolplatta, används för att varna om förändring i miljön. Den typen av förändring kan berätta att det är en bilväg med övergångsställe, att det kommer en trappa eller andra fallkanter eller infarter som exempelvis en plattformskant. (Synskadades Riksförbund 2016a)

Elisabet Svensson (2015) skriver även hon om hur orienteringen för synskadade kan underlättas. Hon skriver att "talande skyltar", som aktiveras av den som behöver det, kan vara en hjälp i orienteringen.

Som tidigare nämnt kan plötsliga hinder som är svåra att förutse, försämra tillgängligheten (Tillenius 2017). Enligt Boverket (2022) är en hinderfri miljö viktigt för att öka säkerheten och framkomligheten. Orienteringsförmågan, kan även gynnas av att låta de sammanhängande stråken få en lättbegriplig och tydlig gångzon och möbleringszon.

Att ha en lättbegriplig och tydlig gångzon är något som även Svensson (2015) uppmuntrar till. Hon förklarar att en förutsättning för tillgänglighet är att det ska vara en både logisk och enkel design som underlättar uppritningen av den inre, mentala kartan.

Ylva Lundell (2005) skriver att olika ljud kan underlätta orienteringen. Ett sådant ljud kan vara en fontän. Det som dock ska tänkas på vid anläggning av en fontän - om den är i eller under marknivå - är att markera den för att undvika att människor faller i. En fontän underlättar inte bara orienteringen för en synskadad, den ger även parken en fin dekoration för andra (Lundell 2005) och kan bidra med viss lek bland barn.

Boverket (2022) drar upp vikten av att skilja på gång- och cykelväg för att öka säkerheten. Detta är något som nämns i uppsatsen av Tillenius (2017) också. Där förklarar en av de intervjuade att cyklisterna ofta kommer i hög hastighet vilket leder till stress. Den intervjuade förklarar vidare att det vore bra om cyklisterna och gångtrafikanterna var avskilda för att minska stressen. En sådan åtgärd kan understryka, även i gestaltningen, att de gående har samma rätt att vara där som cyklisterna.

Ett sätt att skilja på gång- och cykelväg, skriver Jörgen Lundälv (1999), är att ha ett grässtråk på 20 cm mellan de båda vägarna. Detta underlättar för den synskadade att skilja på vägarna med sin vita käpp.

Andra mått att förhålla sig till är minst 1.1 meter bred gång för en människa med ledarhund, 1.2 meter för en människa med ledsagare och 1.8–2 meter för en människa med ledsagare vid möte. (Svensson 2015)

För att minska risken för skador kan bland annat fjädrade stolpar med kontrastfärg sättas in. Placeringen av stolparna är också viktiga för att minska risken för olycka hos synskadade (Lundälv 1999).

För att undvika att blända besökarna, menar Svensson (2015), att det är en god idé att använda belysning som besökarna kan reglera själva. Det är även en god idé att avskärma dagsljuset om detta är möjligt (Svensson 2015).

Sammanfattningsvis är orienteringen och undvikandet av plötsliga hinder avgörande för tillgängligheten för användning av och vistelse i parker.

2.2 Parken under vintertid

Under vintern förändras miljön vilket kan försvåra orienteringen, bland annat försvinner en del möblemang och räcken som är utplacerade vid restauranger och caféer. Det som kan rädda situationen är fasta objekt som, året om, kan användas som riktmärken (Tillenius 2017). Även andra orienteringspunkter som underlättar igenkänning om var den synskadade befinner sig ökar tillgängligheten (Svensson 2015).

Ett sätt att skapa riktmärken vintertid är att behandla skötseln som gestaltning. Med detta menas att de som tar hand om skötseln skapa snöhögar som kan fungera som taktila markeringar (Tillenius 2017). Att använda snön som en taktill markering är något som även Synskadades Riksförbund (2016a) föreslår. Ett annat sätt att, visuellt, utnyttja snön är att använda kontrastfärg på den för att visa var kanterna går (Lundälv 1999).

Synskadades Riksförbund (2016a) skriver att snöplogning och halkbekämpning måste ha högst prioritet. De handlar både om säkerhet och om orienterbarhet. Orienterbarheten kan försvåras om naturliga ledstråk blir täckta av eller svåråtkomliga på grund av snön. Ledstråken kan exempelvis vara räcken, kanter och staket.

Hur snön plogas och hur väl halkbekämpning sker har, som skrivet, stor betydelse. Lundälv (1999) skriver att något som kan hända om plogningen och snöhögarna inte sker på ett korrekt sätt är att synskadade går in i snöhögarna. Högarna kan även rasa och då bilda hinder på gångbanan igen. En bristande halkbekämpning kan i sin tur bidra till oro och rädsla då den nedsatta synen försvårar möjligheten att se isfläckarna. Gropar och ojämnheter, som exempelvis snö- eller isvall, kan också utgöra en risk. Det gäller oavsett om den synskadade går eller cyklar på en trehjuling.

I en undersökning av Lundälv (1999) visade det sig att nästan 45 % av de som blivit synskadade senare i livet, som deltog i undersökningen, har varit med om incidenter som orsakats av dålig snöplogning. Undersökningen visar även på att nästan 55% av undersökningens deltagare med medfödd synskada har haft samma incidentupplevelse.

Att samla höga snövallar bidrar till ett lägre ljud från trafiken och därmed en försvårad chans att använda hörseln för att höra om det kommer någon trafik (Lundälv 1999). I en park kan trafiken bestå av både parkarbetare och cyklister, men även av elsparkcyklar. Lundälv (1999) skriver vidare att snövallarna i kombination med mössa dessutom kan bidra till att ljudet nästan försvinner helt.

En sammanfattning av rubriken 2.2 *Parken under vintertid* är att orienteringen kan bli sämre under vinterhalvåret. Den kan dock förenklas med fasta möblemang och genom att använda plogning som gestaltning. Det bör även noteras att plogning och halkbekämpning bör prioriteras för att inte utgöra fara.

2.3 Intryck med stor betydelse

I en studie av Zajadacz och Lubarska (2019) framgick det, av intervjuerna, att sinnesträdgårdar är mycket uppskattade då dessa ger trygghet. Sinnesträdgårdars syfte är att stimulera människans samtliga sinnen. Tryggheten kommer av att sinnesträdgårdar bidrar till att de med synskada kan vara mer självständiga.

Som tidigare skrivet kan en fontän underlätta orienteringen (Lundell 2005). Den kan dock även ha andra fördelar. Rinnande vatten är nämligen, enligt Zajadacz och Lubarska (2019), något av det som lockar mest när det kommer till hörseln. Just hörseln stimuleras på annorlunda sätt av olika element. De olika elementen kan till exempel vara en bäck, en fontän, ett vindklockspel eller olika växtarter.

Att lägga fokus på växtvalen är inte bara bra när de väljs ut för sitt ljud (Zajadacz och Lubarska 2019), växterna kan också, med fördel, väljas för sin doft (Weber och Heuberger 2008). I en studie av Weber och Heuberger (2008) framgick det att naturliga dofter från blommor kan ha flera positiva effekter för människan. Det kan öka piggheten och lugnet samtidigt som det kan förbättra humöret. Deras studie är baserad på effekterna som naturligt doftande blommor i komplexa, naturliga utemiljöer utgör (Weber och Heuberger 2008). Även vintertid går det att välja växter som doftar. Bland blommor går det exempelvis att välja vårljung (*Erica carnea*), julros (*Helleborus*), vinterblommande violer (*Viola*) och vissa vintergröna kryddväxter (Frances Perry 1989).

I Perrys bok (1989) skrivs det även om blomsterbuskar som har sin blomning under vintern - där föreslås olvonarterna starkast. Av olvonen är det kejsarolvonet (*Viburnum farreri*) från Kina som författaren anser bäst. Även andra buskar funkar bra på vintern. Den kinesiska busken vinterkryddbuske *Chimonathus praeocox* (*C. fragrans*) har en så pass praktfull doft att endast en kvists blomdoft kan spridas i ett helt rum.

Förutom dofter och ljud kan även känseln bidra till naturupplevelsen. Tidigare i uppsatsen nämns att ojämn mark kan utgöra en risk Lundälv (1999), men enligt Malmgren (2008) är ojämnheter i marken en del av den viktiga upplevelsen i naturen.

Rubriken 2.3 *Intryck med stor betydelse* går att sammanfatta med att ljud, doft och känsel är viktigt. Det ljud som är mest åtråvärt är rinnande vatten. Dofter går att arbeta med även vintertid och känseln kan innebära att känna naturens ojämnheter under fötterna.

2.4 Färger och kontraster

Synskadades Riksförbund (2016b) skriver att det är viktigt med tydliga kontraster för att hjälpa den synskadade att orientera sig. Då en del färger kan vara svåra för synskadade att se vill inte Synskadades Riksförbund (2016b) komma med konkreta exempel på färger som kan användas ihop. Det knep som finns för att välja bra, kontrasterande färger, är att se till att det är en kontrastskillnad på minst 0.40 NCS (Natural Color System) i ljuskontrast, gärna högre.

Det som främst menas med "kontrasterande färg", när det kommer till synskadade, är att använda ljust mot mörkt och mörkt mot ljust. Detta ger en bättre skillnad i kontrastfärgen (Lundell 2005). Det som dock bör undvikas är reflekterande material då detta kan blända (Svensson 2015). Används färger istället för ljus/mörker bör främst tre färger användas: vitt, blått och gult. Dessa tre färger är de färger som synen bevarar längst när synen försämras (Pia Larsson 2015).

Att veta vilka färger som kontrasterar varandra och vilka som syns längst vid synförsämring kan gynna gestaltningen. Larsson (2015) skriver att det som kan gynna en rabatt är att plantera växter i block. Genom att plantera växterna i block blir det lättare att identifiera dem, men det stärker också doften (Larsson 2015). Även Zajadacz och Lubarska (2019) nämner att växterna bör planteras i block för doftens skull. De beskriver vidare att doften gynnas av det då de olika växternas dofter inte blandas ihop. Det blir därför lättare att skilja dofterna och blommorna åt.

Vid arbete med kontraster finns det en viktig aspekt att ta hänsyn till; det är viktigt att jobba med kontrasten från alla håll och inte bara ett (Synskadades Riksförbund 2016b).

För att få kontrastfärger som en del av designen kan Lundells (2005) förslag tas i beaktande. Hon skriver att stockar kan läggas ut längs kanten av gången och målas i en kontrastfärg. Detta förslag hjälper inte bara synskadade med svag syn, den hjälper även helt blinda då stockarna går att känna med den vita kappen. Problemet med att använda stockar som visuell och taktil markering är att de kan hindra vattenavrinning. Lundell (2005) skriver därför att det är bra att placera

stockarna på ett optimalt sätt för att vattenavrinningen ska kunna ske som den ska. Ett sätt att hantera det på är att lägga stockarna med lite mellanrum. Detta gör även att den med nedsatt syn kan ta sig emellan på ett enkelt sätt.

Andra sätt att markera vägen är att välja ett vägmateriel med en färg som ger en god kontrast till markytan bredvid. Det går även att markera vägen genom att använda sten längs vägkanten eller nylonrep som går att följa med handen (Lundell 2005).

Kontrastfärg kan, och bör, användas för även andra saker än orientering. Tidigare nämns att kontrastfärger kan användas vid varning, men Lundell (2005) skriver att det även kan användas för att till exempel hitta möbler. Att använda kontrastfärg, på exempelvis en soffa i utemiljö mot soffans omgivning, underlättar för den synskadade att hitta var den kan sätta sig och vila.

Sammanfattningsvis är det viktigt med tydliga kontraster, såsom mörkt mot ljust. Det är även bra att utnyttja färgerna blått, vitt och gult då de syns längst när synen försämras. Kontrasterna kan bli en del av designen genom att färga stockar längs gångvägen i en kontrasterande färg eller genom att låta gångvägen ha en kontrastfärg mot markytan bredvid.

3 Samtal med ordförande på Synskadades Riksförbund Ängelholm/Båstad

Lizbeth Malmberg är ordförande för Synskadades Riksförbund Ängelholm/Båstad. Hon förmedlar, i ett samtal 2023-02-15, om kantstenarnas vikt. Hon menar att användning av kantstenar, längs med gångbanan, kan vara bra för att den synskadade enkelt ska kunna känna var gången är och var gräset är. Kantplattorna möjliggör en större skillnad mellan gångytorna och gräset.

Malmberg berättade vidare om när medlemmarna fick vara med på en resa till Krakow och känna på taktila 3D-modeller av byggnader och besöka Auschwitz. Hon berättade att taktila 3D-modeller även finns i Lund och Malmö. Taktila modeller verkar vara uppskattade då synskadade kan få en bild av hur byggnaderna ser ut genom att känna på modellen.

Vissa taktila modeller av byggnader går det att ta loss taket på, andra använder skalgubbar för att visa skala och skalförhållandena. Malmberg förklarade att liknande kartor vore bra för parker.

I samtalet nämnde Malmberg att hon tycker att vattendrag och fontäner är en god idé. De kan gynna orienteringen. Andra ljud, som hon nämnde, som kan underlätta orienteringen är att sätta in artificiellt fågelljud. Fågelljuden kan sedan användas genom att hänvisa till fågelljudet som exempelvis ”Gå mot koltrasten”.

Malmberg berättar även om andra saker som kan underlätta orienteringen som exempelvis stationära möblemang.

Malmberg beskrev att när det snöar täcks taktila och visuella markeringar över. För att minska risken för att de taktila markeringarna täcks av snö kan murar eller häckar sättas in. Murarna och häckarna bör då vara på minst 30 till 40 cm. Att använda ett av de två knepen är dessutom bra vid markering för att vägen svänger eller om det blir en rondell.

Ett annat knep, för hur snön inte ska täcka för markeringarna, är att använda rep som går att följa. Uppmuntran om rep kommer även med en förståelse om att det kanske inte alltid är så snyggt och att andra lösningar kanske därför lockar mer.

Under samtalet förklarar Malmberg att snön inte bara gör det svårare att följa taktila och visuella markeringar. Det försvårar även för ledsagningshundarna att hitta rätt. En ledsagarhunds uppgift är att hålla den synskadade in till vänster kant. Är kanten svår att hitta blir det svårt för ledarhunden att leda rätt. Eftersom

ledarhundar ska gå på vänster sida är det viktigt att ha en tydlig markering där som hundarna kan följa.

Om det inte finns en tydlig markering på vänster sida kan snön ses till att läggas där. Det som Malmborg menar är viktigt när snön används som taktila markeringar är att de alltid läggs på samma sida av vägen.

När samtalet kom in på sent/tidigt blommande växter föreslog Malmborg följande vedartade växter: tidig Schersmin, *Philadelphus*, Balsampoppel, *Populus balsamifera*, Syren, *Vulgaris*, blommande Lind, *Tilia* och tidigt blommande Hägg, *Prunus*. När det kommer till blommor föreslog hon Blåstjärnesläktet, *Scilla*, Narcissläktet/Påskliljor, *Narcissus*. Just *Narcissus* föreslog hon då de luktar mer än andra lökar.

På vintern kan det vara svårt med dofter om snön faller då snön täcker för både växterna och dess dofter.

Malmborg berättar att den digitala tekniken har kommit långt, främst på Appels produkter. Appel kan svara på frågan ”Hej Siri, var är jag?”. För att utnyttja det är det viktigt att döpa platser och att behålla namnet.

Även om tekniken går framåt är det inte många synskadade som förstår sig på tekniken. Det är därför viktigt att inte lägga allt fokus på det digitala. För många av de synskadade upplevs det som för svårt och komplicerat med smarta mobiler när de inte kan se vad de gör. När Malmborg hade berättat om teknikens fördelar och nackdelar fortsatte hon med att tillgänglighet inte betyder att det är tillgängligt för alla.

Hon berättar att det är 1% av Sveriges befolkning som är synskadade. Av de synskadade är det 7% som är blinda.

Malmborg föreslog att det vore bra att spela in en förklaring om hur parken ser ut. På så sätt får de synskadade reda på hur den ser ut redan innan de går dit. Inspelningen kan dessutom innehålla delar som spelas upp vid vissa specifika platser för att beskriva vad som finns just där.

Malmborg menar, sammanfattningsvis, att kanterna bör vara tydliga, både för att underlätta för synskadade med vit käpp och för synskadade med ledsagarhund. För övrigt menar hon att 3D-modeller och inspelad beskrivning av parkerna kan ge stor nytta.

4 Vad säger synskadade?

Förnamn	Ålder	Synprocent	Synskada sedan...
Farial	60 år	5–6%	Födelse, men kunde se lite då, blivit sämre med åren.
Mackan	47 år	0%	2013, ålder: 37 år.
Caitlin	29 år	V: 0% H: 10%	2001, ålder: 7–8 år.
Anna-Lena	64 år	0%	Födelse, men kunde se lite då, blivit sämre med åren.

Det som de intervjuade helst vill göra i en park skiljer sig inte allt för mycket åt. Farial, 60 år, och Mackan, 47 år, vill helst promenera och sitta i en park. Mackan vill dock även njuta av lugnet, komma bort från trafiken, som annars stjäler energi, och njuta av de olika ljuden. Han gillar att sitta och lyssna på djuren och på ljuden som växterna ger ifrån sig.

Han brukar gå i parker några gånger i veckan, oavsett tid på året, men brukar bara sitta ner i parken någon gång i veckan. Trots att han bara brukar sitta ner i parker någon gång i veckan, är det sittplatser och naturliga rastplatser som han, allt som oftast, uppskattar mest av det som brukar finnas i parker. Mackan älskar att få sitta och lyssna, bara vara och andas när han besöker parker.

För Caitlin, 29 år, är typen av park det är som avgör vad hon helst vill göra. Är det en promenadpark? Finns det caféer?

Det som krävs för att Caitlin ska kunna göra vad hon vill i en park är att se till att det finns bra stigar som är lätta att följa med den vita käppen eller att gå med rullator på. Det behövs även bra belysning, framförallt på kvällstid, men även dagtid under vinterhalvåret.

Det Caitlin önskar och värdesätter i parker är att det ska finnas flera olika dofter. Dofter kan dessutom, utöver att hon tycker att det är kul och trevligt med dofter, hjälpa henne med orienteringen.

Tillsist har vi Anna-Lena, 64 år. Hon uttryckte en önskan om att få känna på blommorna. Hon fortsatte med att berätta om att fika och att dricka kaffe, känna på statyer och lyssna på härligt porlande vatten också är saker som hon gärna gör i en park. Exempel på porlande vatten är fontäner. Det uppskattar hon starkt.

Just att fika och dricka kaffe är något som hon både vill ha möjlighet till att göra på ett mysigt café, men även där hon kan äta och dricka det hon själv har tagit med sig. Båda situationerna finner hon som mysigt.

Anna-Lena tycker att miljön känns bra om det finns mycket buskar, dofter och träd. Några av de parker som hon tycker att det görs bäst jobb i är stora parker i storstäderna såsom Stockholm och Malmö. Även Hässleholm tycker hon har bra parker, som exempelvis Hembyggsparken.

4.1 Tillgänglighetsanpassning för vistelse och användning

Anna-Lena säger i intervjun att hon sällan besöker parker och att det troligen inte ens, eller max är, en gång om året. Att parkvistelserna är i den låga utsträckningen beror på att de är långt bort. Hon behöver möjlighet att ta sig till parken och möjlighet att ha med en ledsagare, men ledsagare är för dyrt. Anna-Lena behöver någon som följer med och önskar att det var oftare som någon kunde det. För Anna-Lena är det alltså inte bara svårt att orientera sig, hon upplever även svårigheter att ta sig till parker, främst för att de ligger för långt bort för henne.

Anna-Lena menar att personal och appar hade underlättat och att personal som leder runt henne vore bäst. Med en person som följer med runt möjliggörs förklaring och diskussion kring det som passeras.

Under intervjun med Fariäl framkom det att det som är viktigast i en park för henne är orientering. Hon tycker att orienteringen underlättas med taktila markeringar.

Även Mackan tycker att orientering är viktigt. Under intervjun berättar han att en park som inte är tillgänglig är ofta inte lika attraktiv att gå i. De parkerna undviks gärna då det är svårt att hitta. Dessa parker kan exempelvis sakna taktill information, men även information i ljudform.

Även markmaterialen kan göra det mindre tillgängligt. Mackan brukar undvika att korsa stora gräsytor, men även andra mjuka material kan vara besvärliga. Mjuka material upplevs nämligen som svårare, för Mackan, när en vit käpp används som orienteringshjälp.

Det som Caitlin upplever som hinder i en park är bristen av taktila kartor och ledstråk eller ledstång. Det är dessutom sällan som det finns ledfyrrar, som är en form av högtalare som sänder ut ljud som hjälper synskadade att hitta, i parker.

Något annat som Caitlin upplever som hinder i en park är bristen på framkomlighet och ojämna ytor. Just ojämna ytor menar hon exempelvis kan bero på rötter ute i gångarna.

För Fariäl är det att hon ofta saknar hjälp av ledsagare som brukar leda till att hon inte går till en park. En lösning på det, som den intervjuande frågade om, är att ha personal på plats som är lätt att hitta och som kan följa med runt i parken. Förslaget var något som Fariäl tyckte lät mycket bra och önskade fanns tillgängligt i parker.

Fariäl påpekade att något som är gynnsamt med att ha med en seende är inte bara att orienteringen underlättas, det ger även möjlighet till att få förklarat vad som finns i parken, vad de går förbi som kan njutas av, var gångarna finns med mera.

Som en ersättning av den seende tycker Fariäl att det hade varit bra med en app som kan göra samma sak, där en röst kan guida den synskadade igenom genom att förklara vad som finns och vilka njutbara saker som passeras på vägen.

Tillgängligheten påverkar hur ofta deltagarna besöker parker/en specifik park. När det kommer till Anna-Lena måste hon ha någon som går med - särskilt när det är en helt ny park! Helt nya parker är nämligen stört omöjliga utan ledsagare, eller någon annan, som kan lära och visa hur hon kan hitta i parken på egen hand.

Om Anna-Lena och hennes ledarhund får lära sig att gå runt blir det lättare och då kan även hennes hund hjälpa till att hitta. Det behövs dock någon som hjälper till med att hitta första gången för att Anna-Lena och hennes ledarhund sedan ska kunna hitta själva.

Något som Anna-Lena tror kan hjälpa, när ingen människa följer med, är att ha signaler som låter när hon passerar något, som till exempel en staty.

En sammanfattning av den här rubriken är att tillgängligheten avgör om en park besöks eller inte. Tillgängligheten kan öka med taktila kartor, personal som leder runt, appar och ljudsignaler vid exempelvis statyer, men även om parken är nära tillhands.

4.1.1 Svårigheter och möjliga lösningar

Caitlin går, precis som Farial och Anna-Lena, i parker ganska sällan då de inte är tillgänglighetsanpassade. Parker saknar både ledstråk och taktila kartor. Om inte ledstråk önskas användas i gestaltningen, menar Caitlin, att ett rep eller en stång kan användas. Att använda just stång kan dessutom hjälpa äldre vintertid då de kan hålla i sig och minska risken för att halka och trilla. Av, framförallt, anledningarna om bristande orientering behöver hon idag hjälp när hon ska gå i parker. Hon behöver även hjälp då uppmarkering av trappor inne i parker brukar saknas.

Anna-Lena nämner också trappors brist på markering. Hon menar på att trappträcket och översta och nedersta trappsteget ska ha tydliga markeringar. Detsamma gäller för ledstänger.

Om parker hade varit tillgängliga för Caitlin hade hon velat gå i parker någon gång i veckan.

Under intervjun berättar Farial att sittplatser kan vara svåra att hitta om ingen följer med och kan peka ut var de är och om de är lediga eller inte. Farial berättar vidare om att flyttbara bänkar och bord är problematiskt då hon har svårt att hitta till dem. Lyckas hon memorera var de finns är det inte säkert att de är kvar där nästa gång hon vill sätta sig ner. Av den anledningen är fasta bord och bänkar att föredra.

Under intervjun uppstod en idé om att det vore lättare att hitta till bänkarna om det var en ändring av markmaterial. Idén föddes när Farial pratade om hur viktigt det är med markmaterial och att de kan hjälpa till med att hitta rätt.

Ett exempel på när markmaterial kan underlätta för Farial är när hon ska hitta hem till sig själv. Hon vet hur många stenlagda partier bort hennes dörr är från asfalten och räknar därför dessa.

När den intervjuande föreslog annat markmaterial ingick det att materialet inte bara skulle vara under sittplatsen utan även ut i gången. Detta är något som Farial säger sig ha uppskattat. Hon tillade dock vikten om att gå ut med en förklaring om varför det sker ett materialbyte. En sådan förklaring kan nå den synskadade via synskadades tidningar och deras förening, men även via kartor. Ett fjärde sätt är att låta en ledsagare följa med första gången och berätta var sittplatserna finns för att den synskadade lättare ska kunna hitta tillbaka när hen går där själv andra gången.

Idén att utnyttja markmaterialen för att hitta till sittplatser är även uppskattat av Mackan, men då främst när sittplatserna är i en glänta. När sittplatserna inte står ute vid vägen, utan istället inne i en glänta, är de omöjliga att hitta. Det är då Mackan menar att det hade varit bra med ett annat markmaterial.

För sittplatser ute vid vägen föreslår istället Mackan att de placeras mellan två lyktstolpar. Den synskadade kan utnyttja det genom att känna att lyktstolpen finns där medan den seende kan utnyttja det genom att se att det är extra ljus där och därmed en sittplats utplacerad.

Fariäl gissar på att samma problem, som med sittplatser, kan återfinnas hos rökare som letar efter en papperskorg.

Det som ofta upplevs som ett problem är orienteringen. Fariäl hade önskat att det vore lättare att hitta i parker och att orientera sig. Något som gör det svårare för orienteringen är när det finns flera utgångar. Hon tror att taktila kartor eventuellt hade kunnat hjälpa lite vid sådana tillfällen.

För att underlätta orienteringen, förklarar Mackan, att tydliga kanter längs gångbanorna är viktiga. Kanterna kan inte bara underlätta att kunna följa vägen utan även att hitta sittplatser genom att den vita kätten kan slå in i parkbänkarna.

Anna-Lena trycker också på vikten att ha tydliga kanter i parken som går att följa. Markeringarna längs kanten bör dock bero på om det är grus eller asfalt. Hon menar också på att det är viktigt att, vid en sväng, använda en annan färgmarkering för att underlätta för dem som ser.

Generellt runt hörn tycker hon att det är viktigt att underlätta följsamheten. Anna-Lena medger att en ledstång runt kanske inte är så trevligt, men poängterar att det behöver finnas någon form av markering. Markeringen kan vara en kontrast mellan exempelvis asfalt och gräs eller att det är mörkare eller ljusare eller annan markering vid kanten för dem som kan se lite.

Anna-Lena berättar vidare att gatstenar, trä, eller annat som går att följa med den vita kätten, kan läggas längs med kanten för att förstärka följsamheten här.

Även om det skulle finnas en tydlig kant att följa önskar Mackan dock en tydlighet på var gång- respektive cykelbanan är. Han föreslår att man kan utnyttja punktskrift eller ljud för att förmedla detta.

Caitlin kommer även hon med förslag på en förbättring av orienteringen. Hon förklarar att hon behöver ledstråk för att kunna orientera sig, men att det är mycket sällsynt i parker.

Ett tidigare nämnt förslag av Farial, om förenkling av orientering, är att använda taktila kartor. Även Mackan drog upp det förslaget. Han menar att taktila kartor kan få den synskadade att hitta till olika platser i parker. De kan även underlätta promenaden i dem parkerna som det inte brukar promeneras i. De taktila kartorna tycker Mackan vore fiffigt att ha precis vid ingången. Då går det att hitta till de stråk och platser som önskas.

Caitlin instämmer på att taktila kartor vore till hjälp. De kan underlätta egenbesök av parker för Caitlin då de kan visa parkens olika områden.

Under samtliga årstider trycker Farial på den stora vikten av resurser som kan underlätta orienteringen! Mackan tycker däremot att det är vintern som är viktigast att lägga resurser på då det är vintern som det är svårast att komma ut på.

Anna-Lena har inget svar på när hon vill att det läggs extra resurser, men hon förmedlade att våren och sommaren är lättast.

Caitlin önskar att tillgängligheten vore bra nog för att kunna vistas i parken själv. För att det ska vara möjligt behöver Caitlin, som skrivet, taktila kartor och tydliga ledstråk.

Än en gång är det orienteringen som understryks. Under den här rubriken nämns taktila kartor, ett förändrat markmaterial och tydliga kanter, särskilt vid svängar, som viktigt för orienteringen. Även förslag om lyktstolpar på varsin sida av sittplatser och ledstänger som hjälper orienteringen och ger stöd till äldre nämns.

4.2 Parken under vintertid

Mackan promenerar, som tidigare nämnt, i parker några gånger i veckan även under vintern. Han trivs bra i parker året om, även om det är svårare att promenera i en park vintertid. Det han önskar är att det sandas och att is hålls borta från vägarna för att göra det mer tillgängligt även vintertid.

Den senaste vintern, 2022, tycker han är ett dåligt exempel. Mackan har dock, under sina 25 år i Malmö, uppmärksammat att det finns förbättringsområden inom halkbekämpningen då det inte sköts frekvent nog.

Att sanda kan bidra med problem som att taktila stråk blir svårare att känna. De taktila stråken visar var öppningen till parken finns. Om de här stråken inte underhålls blir de svårare att följa och lättare att missa ingången till parken.

Alla promenerar inte lika frekvent i parker som Mackan gör. Fariäl brukar undvika parker helt under vintern. Undvikandet av parker beror på snön. Snön försvårar orienteringen då den täcker för markeringar, gångar och kanter. Snön försvårar dessutom upp- och nergång i trappor.

Skulle skötseln på vintern involverat en ordentlig rensning av snön från gångarna och utnyttjning av snöhögarna, i form av taktila ledstråk, skulle Fariäl kunnat tänka sig att gå i parker även på vintern. Annars föredrar hon andra årstider då snö, is och halka är ur vägen.

Även Caitlin tycker att parken vintertid hade kunnat förbättras om det hade varit en ordentlig skottning och sandning. Med en ordentlig skottning innefattas att rädslan för att falla över snöhögar inte ska vara nödvändig. Skottningen ska inte heller försvåra för användningen av den vita käppen.

Sandningen är viktig för Caitlin för att minska risken och rädslan för att halka. Att sanda, skotta och förbättra belysningen i parker kan minska de problem som finns i parker under vintern för Caitlin.

Caitlin tycker, som skriver, också att vintern kan vara tuff. Hon uttrycker att det, under vinterhalvåret, lätt blir mörkt, framförallt under träden och ännu mer under gråa dagar. Av den anledningen menar hon att bra belysning är viktigt - även under dagstimmara på vintern.

Den fjärde deltagaren, Anna-Lena, tycker också att det är mycket snö på vintern och underrättar om att det borde vara bra plogat och sandat. Idag upplever hon att det är mycket dåligt plogat eller inte plogat alls. Hon önskar även bra kanter att följa med käppen under vintern också.

En bra plogning, meddelar Anna-Lena, innebär att det inte finns snöhögar hit och dit som går att snubbla över. Snön ska inte täcka bra kanter som annars går att följa med käppen. Täcks de ändå ska snön vara så bra lagd att det går att följa snöns kant istället. Då är det dock viktigt att snöhögen följer kanterna också för att det ska vara lätt att hitta runt i kurvorna. Idag plogas det endast rakt fram och då går det inte att använda snön för att hitta runt i svängarna. Antingen behöver den synskadade kunna följa runt med käppen eller ha en ledarhund som kan hjälpa till. Det är även viktigt att snön, som taktil markering, är någorlunda jämn. Hon fastslår dock att det är en god idé att använda snön som taktil markering.

För de som kan se lite mer än vad Anna-Lena kan, tror hon att det vore bra med lite färger som rött och svart vid svängarna. Annars är det något ljud eller, som tidigare skrivet, något taktils som kan underlätta att gå runt hörnen.

På vintern tycker Farial att olika ljud hade kunnat hjälpa till med orienteringen.

För att göra parken trevligare under vintern frågar den intervjuande om Mackan hade önskat doftande växter på vintern. Han tycker att det hade varit ett plus. I stråk och kyrkogårdar kanske åsikten hade skiljt sig, men i just parker kan han föreställa sig att det vore häftigt med blomdofter vintertid.

Det som deltagarna är överens om är att snöplogningen är mycket bristfällig idag och att halkbekämpningen också bör förbättras. Sandningen ska dock inte täcka de taktila ledstråken. Vidare går *4.2 Parken under vintertid* att sammanfattas med att belysningen bör vara tänd dygnet runt, att snöhögarna inte ska utgöra en snubbelrisk, men att de ska följa svängarna och att ljud och dofter verkar lockande.

4.3 Parken under resterande årstider

Under andra delar av året, då vintern inte är igång, påpekar Mackan att blåsten kan bidra till att löv och grenar faller ner. Dessa behöver plockas undan för att inte utgöra hinder och riskera skador. Även elsparkcyklar har blivit ett problem de senaste åren för Mackan. Det är lätt att gå in i dem då de placeras lite hur som helst. En lösning på det, föreslår Mackan, är att ha cykelställ, eller liknande, som är till för att ställa bland annat elsparkcyklar. En sådan lösning tror han kan bidra till att människor tänker ett varv till på var de sätter sina elsparkcyklar. Han tillägger att det är lätt att glömma att de kan hamna ivägen för andra.

När intervjun med Caitlin kommer in på olika årstider nämner hon att sommaren är en favorit. Det är fullt av blommor, dofter, fåglar, fikaställen och upplevelser som evenemang, uppträdanden och liknande. I Gävle brukar det dessutom finnas utomhusbio, som Caitlin gillar att gå på. Hon kan inte se det som finns på skärmen, men hon kan fortfarande uppleva det. Ibland har hon med sig någon som kan syntolka åt henne.

Något som hade gjort utomhusbion ännu bättre, för Caitlin, är om de, som vissa biografer, hade erbjudit sin syntolkning i hörlurar eller någon som pratar i lurarna samtidigt som filmen rullar som beskriver det som den synskadade inte ser.

Även Anna-Lena tycker om sommaren mycket! Hon tycker dock att våren och hösten också är mycket härliga, precis som sommaren, men att sommaren är bäst. Då är det varmt och skönt att gå runt.

Anna-Lena gav en önskan om att, oavsett tid på året, ha en app eller något i parken, vid statyer, ovanliga träd eller buskar med mera, som ger en signal.

Signalen på plats i parken kan meddela var det finns en knapp att trycka på för att få reda på mer information om statyn, det ovanliga trädet eller den ovanliga busken.

Just en app har nackdelen att inte alla klarar av att använda den. En del synskadade äger inte telefoner som kan hantera appar överhuvudtaget. Av den anledningen menar Anna-Lena att det är bättre med en knapp att trycka på som finns vid platsen där mer information kan vilja önskas.

Anna-Lena tycker att det endast finns en mycket begränsad mängd information i parker. Hon menar vidare på att nästan alla parker hade behövt förbättra sin information enormt! Mer information hade egentligen behövts lite överallt. För övrigt uttrycker Anna-Lena att det vore bra med ställen som det går att stanna upp på. Även tulpaner och påskliljor är önskvärt i parker för henne.

För Caitlin är det sommaren och våren hon vill njuta av vädret och naturen som mest. Det känns därför självklart när hon meddelar att dofter och ljud är något som hon önskade att det lades mer krut på. Hon gillar att få kunna känna på blommorna utan att någon tror att hon ska förstöra dem.

Caitlin är uppväxt i Skottland. I slutet av intervjun gav hon en skildring av de brittiska parkerna, som hon saknar, där det gick att promenera med hunden medan hunden fick springa fritt. Hon förklarade att det är kultur där att hundarna får springa fritt och att nästan alla gör det. Det ledde även till dialog mellan hundägarna medan hundarna fick leka med varandra. I Sverige går nästan inga hundar lösa vilket Caitlin tycker är synd.

Caitlin saknar även dofterna från de brittiska parkerna. I Sverige tycker hon att det är för lite dofter och att dofter ofta väljs bort för att de växter som doftar så gott kan trigga allergiker. I de saknade parkerna finns det däremot stora blomsterarrangemang med dofter där det går att plocka goddoftande blommor och sätta ihop egna buketter. I Sverige, menar Caitlin, dock att det knappt går att ta i en blomma, i en park, utan att göra någon upprörd då de tror att det ska förstöra blommorna. Som tidigare nämnt tycker dock Caitlin om att få känna på blommorna, även om hon inte plockar dem.

Under våren, sommaren och hösten önskar deltagarna dofter, ljud och evenemang, men även fikaställen och borttagning av hinder såsom löv, grenar och elsparkcyklar. Det är även önskvärt med beskrivning av olika statyer, ovanliga träd och ovanliga buskar. Beskrivningarna ska hittas till via signaler.

4.4 Intryck med stor betydelse

Som tidigare nämnt söker sig Mackan till parker för bland annat lugnet och ljuden från djuren och växterna. Vilka växter han drar sig till beror dock lite på humöret. Vid ett mer nedstämt humör finner Mackan Pilar, *Salix*, som bäst då ljudet från dem är mest lockande då. När Mackan söker efter mer liv är det istället ofta Bok, *Fagus sylvatica*, Kastanjetråd, *Aesculus* och andra träd som brukar locka till sig olika djur som känns mest åtråvärt för Mackan.

Att Malmös parker, som Mackan brukar gå i, är fulla av liv är något som uppskattas. Han tror att det är en god renhållning som gynnar djuren och som ser till att djuren trivs med att stanna kvar.

Precis som Mackan och Anna-Lena uppskattar Caitlin att lyssna på de olika ljuden. Hon njuter av ljud som vattendrag, fågelsång och ankor. Caitlin uppskattar även caféer, att få sitta ner utomhus och att få gå på olika evenemang som finns i parkerna.

När det kommer till just ljud hade Caitlin även uppskattat förinspelat fågelljud, precis som Anna-Lena. Anna-Lena lade dock till att även andra djurljud, som exempelvis igelkottar, vore trevligt. De riktiga fågelljuden hade hon uppskattat att få reda på vilka fåglar de tillhörde. Det blir då inte bara att lyssna på fåglarnas sång utan även att få veta vilka fåglar som finns och vilka som sjunger hur.

Sammanfattningsvis är det lugnet, ljuden, caféer och evenemang som har hög betydelse för deltagarna.

4.5 Något som missats under intervjuens gång?

I frågan om de olika deltagarna tyckte att något hade missats i intervjun som de skulle önskas togs med i kandidatarbetet gavs följande svar:

“Bara en... en förslag *Skratt* jag vet inte vad som jag ska kalla det. Det vore bra, dom som vill göra någo' bättring... Dom själva har, eller dom sätter bindel på ögonen och går genom parken själv innan. Så de' en upplevelse dom kan också förstå vad *behövs?*” Fariäl 2023.

Förslaget om att en seende ska ha ögonbindel och testa att gå igenom parken själv menar Fariäl kan ge en förståelse av vad som vad saknas.

Mackan tyckte att vi hade fått med den information som han tyckte var viktig under intervjuens gång och hade därför inget mer att tillägga.

Caitlin ville tillägga att det vore bra om det fanns gott om ställen att sitta på i parker även under vintern. Då vill hon helst att de är uppvärmda också för att det ska vara skönt att sitta där.

Utöver att sittplatserna ska vara uppvärmda önskar hon att det fanns hörlursjack i bänkarna eller en knapp på dem för att få kunna lyssna på hur det ser ut runtomkring bänken. Vidare berättar Caitlin att en app eller person som berättar om vad som finns runtomkring också vore bra, men att personer som vill göra det är svårt att hitta. Dock står hon fast vid att en app som beskriver miljön vore bra.

Det Anna-Lena ville lägga till, som hon inte kände att vi hade fått med i intervjun, är att belysningen ska bli bättre för att underlätta för dem som fortfarande kan se lite.

Det deltagarna tyckte hade missats är alltså tipset om att den som ska gestalta själv testar att gå i parken med ögonbindel först, att det införs uppvärmda sittplatser och bättre belysning. Sittplatserna önskas även ha ett hörlursjack eller en knapp så att den som önskar kan få en beskrivning av omgivningen runt sittplatsen.

5 Diskussion

När det kommer till tillgänglighet verkar deltagarna vara överens om att orienteringen är viktig. En del av deltagarna lägger dock också till att njutelser såsom evenemang, djur- och vattenljud och dofter är eftertraktat.

5.1 Orientering

När det kommer till orienteringen har flera sätt, som kan underlätta den, kommit fram i arbetet. Intervjudedeltagarna i uppsatsen gav önskemål om orienteringshjälp i form av exempelvis taktila kartor och av ljud. Svensson (2015) skrev om "talande skyltar". Talande skyltar är ett sätt att kombinera ljud och karta. Ljuden kan vara att lyssna efter växters ljud för att orientera sig, men även genom "talande skyltar".

Ljud kan även komma i form av en berättande röst som förklarar vad som finns runtomkring. Detta är något som arbetets deltagare uppgav är önskvärt. Förklaringarna om vad som finns kan höja och förbättra upplevelsen av parken.

Utifrån den informationen som framkommit under arbetets gång har insikten om att appar på mobiler och knappar på talande skyltar bör kombineras. Uttag för hörlurar och knappar på parkbänkarna är också en god idé att kombinera med apparna och de talande skyltarna. Appar kan hjälpa de synskadade som hanterar smarta mobiler. Apparna kan i sin tur även fungera som ett hjälpmedel med att hitta. Knapparna, som bör sända ut en signal för att de ska gå att hitta, är istället bra för de som inte hanterar smarta mobiler - vilket både ordförande Lizbeth Malmborg och Anna-Lena berättade består av en stor del av de synskadade. Även uttagen för hörlurar är ett bra knep för att involvera fler. Att använda hörlurar innebär dessutom att förbipasserande inte blir störda av ljudet. Problemet, som dock uppstår, är att om hörlurar inte är medtagna kan det här knepet inte utnyttjas. Det kan även leda till problemet att alla behöver olika hög volym. Det går ock att lösa genom att involvera en volymknapp.

Att använda en kombination av app och knapp öppnar möjligheter för fler synskadade. Används bara appar utesluts många, används istället bara knappar kan inte hjälpmedel som guidning om var närmsta gång finns från gräsmattan användas. Just guidning till närmsta gångväg har visat sig kunna vara till nytta för Mackan och deltagare i Tillenius (2017) uppsats. De kan uppleva svårigheter med att hitta till gångvägen igen när de har gått ut på en stor gräsyta utan ledtrådar, som buskar, som kan berätta var de är och var de ska.

Det har framkommit även andra förslag, under arbetets gång, på hur orienteringen kan underlättas. I intervjuerna framkom det att markmaterialbyten kan vara till hjälp. Det hjälper Fariel att hitta sin port och det har, av Anna-Lena, uppgetts som förslag för att markera gångvägens kant. Även Mackan nämnde hur ett markmaterialbyte kan underlätta. Han menade på att ett sådant byte kan underlätta att hitta sittplatser i gläntor.

För att hjälpa synskadade, som ännu kan se lite, att hitta till en sittplats är att låta parkbänkarna och sofforna ha en kontrastfärg mot omgivningen. Det förslaget kommer från Lundell (2005). Ett annat sätt är att ha en vit grundfärg och måla med en mörk färg (exempelvis mörkblå) ovanpå. Hela bänken behöver inte ha den blåa målningen, men kanske räcker det med armstöden eller yttersta och översta plankan? På så sätt får det en unik design som inte måste sticka ut alltför mycket från omgivningen.

Anna-Lenas förslag om markering av vägens kant går även in i deltagarnas starka önskan om tydliga gångvägar. Tydliga gångvägar gör det lättare att hitta, men om det inte önskas att använda markering på båda sidor menar Malmborg att vänster sida är viktigast då ledarhundar ska hålla den synskadade på vänster sida.

Mackan och Lundell (2005) är två av de informationskällorna som nämnde vikten av tydliga kanter längs gångbanorna. Lundell (2005) föreslår att stockar kan läggas längs kanten för att kunna förtydliga den. Som skrivet ger det dock problem med dagvattenhanteringen, men det går att lösas med avstånd mellan de olika stockarna. Avståndet kan både möjliggöra att vattnet kan rinna undan och möjliggör en trygg och säker passage för synskadade och andra som vill passera och gå på andra sidan av stockarna. Ett annat sätt är att endast lägga stockarna på vänster sida då Malmborg ansåg den sidan som viktigast. Det går sedan att ha en svag lutning åt vägens högra sida. Den lösningen kräver dock att de synskadade bara går åt ett håll på gångbanan.

För att göra stockarna ännu tydligare föreslår Lundell (2005) att kontrastfärg kan målas på stockarna. För att förtydliga kontrastfärgen kan två kontrasterande färger målas på stockarna. På så sätt kan kontrastfärgen få maximal chans att synas. Kanske kan då de färger som människor ser längst användas? De tre färgerna menar Larsson (2015) är vitt, blått och gult. Kanske kan vitt användas som grund och mörkblå som en rand i mitten av det vita för att få fram en god kontrast?

Anna-Lena nämnde att exempelvis plattor kan läggas längs gångens kant för att förtydliga kanten. Det knepet hade kunnat utnyttjas på ett utsmyckande sätt. Det kan läggas ut plattor med slipat glas som utsmyckning. Det slipade glaset kan samlas in från naturen. På det sättet gör projektet nytta på tre sätt: det gynnar

orienteringen för synskadade, de ger parken en extra utsmyckning och det gynnar miljön eftersom att glaset både samlas in från miljön och återanvänds.

I både litteraturstudien och i intervjuerna framkom det att ett rep eller en ledstång kan användas för orienteringens skull. Rep kan ha fördelen att det kan smälta in bättre och lättare bli en del av designen. Samtidigt har stången fördelen att kunna ge stöd för dem som har svårare att gå och för dem som vill ha extra stöd när det är halt ute. För att dra in en tredje aspekt kan vi se till vad som håller längst vilket högst troligast är ledstången.

Problemet som kan uppstå med en stång är att människor fäster sina cyklar vid den vilket skapar mer problem. Som det är idag är det redan problem med att elsparkcyklar ställs lite överallt, vilket Mackan förklarade kan vara frustrerande. Väljs stången som alternativ att hjälpa med orienteringen bör cykelställningar prioriteras för att minska risken att det problemet uppstår.

Ytterligare sätt att öka orienterbarheten på är, enligt Boverket (2022), att utforma gångbanorna så att de är logiska och lättbegripliga. De menar även på att det är en god idé att utnyttja möblemangen och att låta de ha logiska och lättbegripliga mönster. Just möblemang är något som även Mackan gick in på. Han menar på att belysning kan finnas på var sida av bänkar eller soffor för att underlätta sökningen av sittplatser i parkerna. Belysningen hjälper till genom att ge något extra som den vita kappen kan slå in i samtidigt som det lyser upp extra mycket vid sittplatser vilket kan underlätta för de med syn kvar. Även Anna-Lena tror på att belysning är en bra idé då det kan underlätta orienteringen för dem som fortfarande ser.

Lite lägre belysning kan användas för att inte störa djuren allt för mycket. Ljuset kan vidare vara tända dygnet runt under årets mörka tider för att underlätta för de synskadade. Belysning runt bänkarna kan generellt ha en längre tid då de är tända än andra trots att belysningen generellt bör tändas tidigare. En tidigare tänd och en bättre belysning är något som önskades under intervjun med Caitlin. Önskan gällde främst under vintern, men även under resten av året.

Att använda sig av ljud är något som både kan underlätta orienteringen och som har en hög betydelse för upplevelser som majoriteten av deltagarna söker efter i en park. Sådana ljud kan finnas i växter, vattendrag, djur och förinspelade ljud.

5.2 Tillgänglighetsanpassning för vistelse och användning

Tillenius (2017) och Boverket (2022) skriver båda om att en hinderfri miljö ska eftersträvas för att platsen ska vara tillgänglig. Det är något som även drogs upp i intervjuerna. Mackan förklarar att hinder, såsom löv och grenar på marken och parkerade elsparkcyklar, kan utföra fara och bör därför plockas undan tidigt. Farial och Anna-Lena berättar istället om att snön kan utgöra hinder.

Det som är viktigt att ta med sig här är att vägarna ska hållas fria, även från ojämnheter som Caitlin drog upp. Finns det statyer, vattendrag eller annat som går att gå in i eller trilla ner i bör de bli markerade med markmaterial eller annan avgränsning. Det minskar risken för skador och kan göra att parken känns tryggare då plötsliga hinder istället får en varning först om dess existens.

Både i intervjuerna i Tillenius arbete (2017) och i intervjuerna i den här uppsatsen har en önskan om att skilja på gång- och cykelväg uppkommit. Önskan är något som även dras upp i Boverket (2022). Lundälv (1999) föreslår att en sådan avgränsning kan bestå av en gräsrand på åtminstone 20 cm.

I uppsatsens intervjuer framkom det att tydlighet är viktigt. Det är exempelvis viktigt att tydligt få fram var gående ska vara och var cyklister ska vara. Det kan framgå redan vid ingången genom att utnyttja de taktila ledstråken som leder mot parkens ingång. Det kan framgå genom en taktil karta i början av parken. Kanske kan det finnas en informationsskylt som berättar var gång- respektive cykelbanan är? Kanske kan ljud användas? Även Mackans förslag om att förmedla det via punktskrift eller ljud kan utnyttjas.

Senast under diskussionens del om orientering nämndes det att Anna-Lena föreslog att exempelvis plattor kan läggas vid gångytans kanter. Det förslaget gav författaren en idé. Idén är att gångytorna och cykelytorna har två olika vägmaterier för att lättare skilja på var gång- respektive cykelbanan är.

Figur 3: Skiss på avskiljning av gång- och cykelväg med murar som taktil markering.

Figur 4: Skiss på avskiljning mellan gång- och cykelbana med plattor längs gångvägen.

5.3 Parken under olika årstider

Tillenius (2017) kom fram till att snön kan användas som ett taktilt ledstråk, något som även Synskadades Riksförbund (2016a) och intervjuerna i det här arbetet kom fram till. Som tillägg till den kunskapen bör det dock nämnas att snön ska

följa svängarna för att underlätta orienteringen även där. Det är något som Anna-Lena nämnde under intervjun. Hon nämnde även att plogning idag sker rakt fram vilket gör att snöhögarna slutar någonstans vid svängen, men då rakt fram.

För att inte försvåra plogningen kan samma teknik användas, men med skillnaden att svängarna rättas till manuellt efter att eventuell maskin har kört upp snön på sidorna. Det manuella arbetet kan även användas för att säkerställa att högarna är jämna att följa och har låg till ingen risk att rasa. Det krävs något mer arbete än med enbart maskin, men det är mindre krävande än att göra hela plogningen för hand. Den lilla extra tiden är dessutom det som krävs för att tillgänglighetsanpassa parker även vintertid.

I intervjuerna framgick inget om att de blir bländade, däremot framkom det att belysningen är för dålig, om alls existerande, i parker. Av den anledningen känns inte Svenssons förslag (2015) om att låta besökare själva reglera ljusstyrkan aktuell. Förslaget kan bli aktuellt om belysningen blir bättre, men från intervjuerna i det här arbetet känns förslaget, som skrivet, inte aktuellt. Om frågan blir det kan regleringen ske via en app.

Synskadades Riksförbund (2016a) nämnder att snön kan täcka för naturliga ledstråk såsom räcken och kanter. I samtalet med Malmborg nämndes dock att murar och häckar på minst 30-40 cm kan användas för att undvika att bli täckta av snön. Malmborg drog upp Slottsparken/Kärnanparken i Helsingborg som förslag på en park med bra häckar.

Att ha murar eller häckar på 30-40 cm i höjd är en god idé, inte bara för att minska risken för att de ska bli täckta, utan även för att det är tillräckligt lågt för att andra besökare inte ska känna sig otrygga. Otryggheten kan annars komma av rädslan att någon gömmer sig på andra sidan.

Att vintern är svårast har tydligt framgått i intervjuerna. Mackan, som var den deltagare som rör sig mest i parker, framförallt under vintern, tyckte också att vintern är svår. Om större fokus läggs på parker under vintern, främst i form av plogning och halkbekämpning, kan kanske fler lockas till att besöka parker under vintern. Den tron baseras på att deltagarna verka tycka att snön och bristen på halkbekämpning var svårast med vintern. Exempelvis drog Fariäl upp att snön kan försvåra orienteringen då den täcker för markeringar, gångar och kanter. Den skapar även fara i trappor då delar av trappstegen blir övertäckta. Det är därför viktigt att ploga ordentligt och ofta.

Parken ska vara en säker plats för alla. För seende verkar snön störa mindre på flera sätt än vad den gör hos synskadade.

Under halkbekämpningen är det viktigt att tänka på att de taktila ledstråken inte täcks för då det kan försvåra för synskadade när de orienterar sig fram på det taktila ledstråket med den vita käppen. Kanske kan sanden sopas bort från ledstråken med jämna mellanrum för att inte försvåra orienteringen av dem?

En god renhållning kan vara fördelaktig då hinder minskas och de vilda djuren trivs bättre.

Fariäl poängterar, under intervjuens gång, om vikten av att förbättra orienteringen. Som tidigare nämnt är det flera av de intervjuade som tyckte att orienteringen var viktig. Orienteringen är dessutom en bidragande faktor till hur tillgänglig en park är vilket samtliga deltagare menade på var avgörande för om de tog sig till en park eller inte. Är den inte tillgänglig tog de sig inte dit själva.

Tillgänglighet kan även innebära att det är inom ett tillgängligt avstånd. Det är något som Anna-Lena drog upp. Då parkerna är för långt bort för att gå måste hon boka taxi eller åka kollektivtrafik. Båda delarna upplever hon som hinder – åtminstone om ingen annan följer med henne.

5.4 Intryck med stor betydelse

Zajadacz och Lubarska (2019) nämner att sinnesträdgårdars trygghet hos synskadade ligger i att synskadade kan vara mer självständiga. Det är något som går att tolkas i intervjuerna även i det här arbetet. Malmberg berättade exempelvis om att ljud kan utnyttjas som orienteringshjälp. Används olika fågelljud kan specifika fågelljud följas för att hitta till punkt B. Även ljud från vattendrag uppgavs kunna hjälpa med orienteringen. Just vattendrag är dessutom önskvärt hos deltagarna då ljudet är lockande och härligt. Längtan efter ljudet av vatten stämmer överens med Zajadacz och Lubarska (2019) då de skriver om att rinnande vatten är det ljud som är mest tilltalande för hörseln.

Malmberg sa att fontäner med olika ljud kan användas för att underlätta orienteringen. Det känns som en god idé då orientering och vattenljud verkar vara högst uppskattat av deltagarna i uppsatsen. Det som bör tänkas på är att de stängs av vintertid, därför bör andra orienteringsknep användas för att orienteringsförmågan inte ska minska vintertid. Det är även en god idé att använda en måttlig mängd fontäner för att det inte ska bli överväldigande eller tappa sitt syfte.

En variation av växter med olika ljud kan ha sina fördelar. Mackan berättade under intervjun att han gillar att lyssna på olika ljud på olika träd beroende på hur han mår. Boken, *Fagus sylvatica*, och Kastanjetråd, *Aesculus*, uppskattar han inte

bara för trädens egna ljud utan främst för ljuden från de djur som dras till dem och andra träd. Pilen, *Salix*, uppskattar han extra när han är nedstämd då de har härliga ljud som han tycker passar till sådana humör.

Utifrån arbetet går det att utläsa att hörseln och olika ljud har stor betydelse för vilket humör besökarna är på, för att underlätta orienteringen och för att öka njutningen av parker.

Vidare till dofter pekar såväl litteraturstudien som intervjuerna på att dofter är viktiga. Det som dock ska understrykas är att blommorna ska planteras i block för att de synskadade lättare ska kunna skilja på de olika dofterna och de olika blommorna. Blandas blommorna är det svårare att veta var vilken blomma är.

Idag är det ofta som blommor blandas, framförallt i krukor. Med kunskapen om att block av blommor kan underlättas kan kanske det ändras. Dock kan önskan om att blommorna planteras i block krocka med önskan om variation. I krukor blandas ofta blommorna för att det ska vara vackert för seende. En kompromiss är att låta vissa krukor vara blandade och andra ha en sorts blomma. I rabatterna kanske det istället kan vara variation längre in i rabatterna medan det är blockplanteringar av blommor närmare kanten, där det går att känna mest dofter från blommorna. Små planteringar kanske dessutom kan bestå av endast en sorts blomma.

Figur 5: Skiss på en rabatt med blockplantering.

Dofterna försvinner lätt under vintern när snön lägger sig. Av den anledningen kanske det inte alltid är värt att lägga flera tusen på doftande växter på vintern. Samtidigt finns det ställen, som i Skåne, där det inte är lika mycket snö. Kanske kan blommorna vårljung, *Erica carnea*, julros, *Helleborus*, vinterblommande violer, *Viola* och vintergröna kryddväxter, som Perry (1989) tipsar om, väljas att planteras i vissa planteringar? Likaså kanske Perrys förslag (1989) om buskarna kejsarolvonet, *Viburnum farreri* eller vinterkryddbuske, *Chimonanthus praecox* väljas. Växterna behöver inte finnas överallt, men kanske små öar här och där. Det ger doft och känsel för synskadade och ett fint utseende för seende under vintern.

Känslan spelar också stor roll. Caitlin förklarade i intervjun att hon saknar att få känna på blommorna utan att andra säger ifrån i tron om att hon ska förstöra dem. Kanske kan det finnas parker där det är okej att känna på växterna? Krukor som möjliggör att besökare får känna på blommorna utan att nödvändigtvis behöva böja sig så långt ner kan också tänkas underlätta. Det kan finnas talande skyltar som berättar att det är okej att känna på blommorna. På så sätt minskas risken för att andra säger ifrån om att det inte är okej och att det är förstörelse.

För att locka besökare till att känna på växterna behöver det vara växter som går bra att känna på. De ska vara både taggfria och giftfria.

5.5 Återkoppling till frågeställningarna, målet och syftet

Hur kan en park tillgänglighetsanpassas för synskadade?

Det bästa, och mest generella svaret, på den frågan är att underlätta orienteringen och att undvika plötsliga hinder. Orienteringen har många lösningar, exempelvis kan taktila kartor vara till stor hjälp för både orientering och överblick över vad som finns i parken och var.

Hur kan en park bli lättare att vistas i och använda av som synskadad?

Som svaret till förra frågan lyder är det orienteringen som bör stå i fokus. Flera av deltagarna verkar även önska att få reda på vad som finns runt om, att få beskrivningar av omgivningen.

Att få beskrivning av omgivningen kan lösas både via appar och via knappar på plats. Appar kan dock vara problematiskt då inte alla synskadade har mobiler som kan hantera appar. Flera synskadade verkar dessutom ha svårigheter för den typen av teknik som finns hos smarta telefoner. Dock finns fördelen att orienteringshjälp kan involveras i appen och hjälpa den synskadade att hitta ut till vägen igen från större gräsytor.

Knapparnas fördel är att fler kan använda dem. Används en signal är de dessutom lättare att hitta. Problemet här är att de endast finns där det finns något att berätta om. Därför kan de vara svårare att använda för att orientera sig.

En tredje lösning är att ha personal på plats som kan guida runt. Det hjälper orienteringen, möjliggör diskussioner och ser till att de synskadade får en beskrivning och utpekning av det som finns i parken under promenaden. Problemet här uppstår dock i kostnaden. Om en park ändå väljer att anställa personal som utför sådana guidade turer kan det dock tänkas att parken kan locka till sig fler besökare.

Orienteringen kan underlättas genom att använda tydliga kanter. Även ljud och belysning är önskvärt i parkerna. Det är även viktigt att skilja på gång- och cykelväg då detta annars kan skapa en otrygg känsla - både för deltagarna i det här arbetet och för deltagarna i Tillenius arbete (2015).

Kan något, under vintertid, underlätta orienteringen?

Under vintern är det viktigt att hålla borta snö och halka! Hålls det undan gäller samma orienteringknep som för resten av året - med undantaget att högre saker som går att följa är att föredra. Högre taktila markeringar är svårare för snön att täcka. Murar och häckar bör åtminstone vara på 30-40 cm. Används en ledstång eller ett rep att följa med handen försvåras det ytterligare för snön att täcka för markeringarna. Används sådana knep är det dock viktigt att snöhögarna inte försvårar för synskadade att faktiskt kunna följa och utnyttja dem.

Snön går att utnyttja genom att använda jämna snöhögar som taktila markeringar.

Hur kan parkupplevelsen, såsom ljud och andra njutelser, användas för synskadade?

Det som nämns mest är ljud, men även dofter. Ljuden som önskas är från växter och djur, men även från rinnande vatten. Även inspelade ljud kan vara önskvärt, både för njutningens skull, men även för orienteringens skull. Det som bör undersökas är dock om den typen av ljud kan skrämja bort de riktiga djuren.

Som nämnt kan även förklaringar om vad som finns runt om öka njutningen av parken. I sådana förklaringar önskas både information om vad som finns där och information om specifika, ovanliga växter och om statyer. Varför sticker växten ut? Hur många finns det i Sverige eller i världen? Vem har gjort statyn och när?

Att ha parker där hundar får springa fritt kan också öka njutningen. Det bidrar till samtal och är både saknat och önskat av deltagaren Caitlin.

Att få känna på blommorna, och andra ting i parken, är också önskat av bland annat Caitlin. Problemet som måste lösas här är att människor kan tro att även den som endast känner på växten kommer att förstöra den. Skyltar, som även talar, kan sättas upp och berättar att det är okej att känna på växterna i den rabatten eller krukans.

Uppvärmade parkbänkar är något som vore uppskattat av Caitlin då de kan locka till att sitta i parker även vintertid. Det kan tänkas att även andra deltagare hade uppskattat det då sittande i parker är populärt bland deltagarna. Uppvärmade bänkar kan dessutom vara uppskattat bland äldre, och andra, som behöver sätta sig och vila en stund under årets kalla dagar.

Målet och syftet med arbetet var att hitta sätt som tillgänglighetsanpassar parker för synskadade och då även tillgängliggöra dem för fler. Det har även eftersträvat att få kunskap kring hur det är att ha nedsatt syn. Båda delarna av syftet och målet känns uppfyllda. Det har framkommit många sätt som kan tillgänglighetsanpassa

parker för synskadade, även nya i intervjuerna som inte nämns i litteraturstudien. En viss förståelse kring hur det kan upplevas att vara synskadad har också bildas - om än liten.

5.5.1 Vidare reflektioner

Det verkar vara viktigast att fokusera på orienteringen. Knepen för en mer gynnsam orientering kan även användas i andra sammanhang. Att utnyttja snön som en taktil markering kan användas i stadens gaturum. Taktila kartor kan användas vid busspunkter för att hitta till rätt busshållplats, men går även att använda vid lekplatser för att hitta till det lekredskap som önskas.

När orienteringen sedan är underlättad, på bästa möjliga sätt, tillkommer önskningar om evenemang, dofter, ljud, beskrivningar av omgivningen och känsel.

Evenemangen måste inte nödvändigtvis vara tillgänglighetsanpassade då upplevelsen fortfarande finns. Det är dock önskvärt att det är tillgänglighetsanpassat ändå för att även synskadade exempelvis får veta vad som händer på duken på utomhusbion.

Intervjun med Caitlin gav förståelsen och idén om att ha fler parker som har evenemang och uppträdanden, dock inte alla då exempelvis Mackan söker sig till parker för lugnet. För att involvera fler vore det bra med att möjliggöra syntolkning via hörlurar för dem som önskar det.

Dofter kan även tas in på vintern, men snön lägger sig som ett täcke över både växterna och deras dofter. Växterna som doftar bidrar dock även till vintergröna parker och kan ge fina kvalitéer även under vintern.

Ljud kan vara i form av såväl växter som djur, men även förinspelade ljud är önskvärt. Förinspelade ljud kan dessutom underlätta orienteringen. De kan även innefatta beskrivningar av omgivningen - något som flera av deltagarna önskade. Det ger inte bara möjlighet till att få reda på vad som finns att känna på och dofta på utan ger även en mental bild av platsen. Det går delvis att jämföra beskrivningar av en park med de beskrivningar som ges på olika utställningar.

Att få känna på saker i parkerna verkar också viktigt. Det är en del av upplevelsen för vissa och det kan tänkas att det ersätter det som missas från synen. Det vore intressant att formge en park där känseln får vara i fokus. I en sådan park är det dock viktigt att, på ett enkelt sätt, kunna ta sig fram till alla växterna utan att trampa på de andra. Då är det bra att följa Svenssons mått (2015) med 1.2 meter för en synskadad med ledsagare.

I vidare undersökning hade det varit bra att undersöka hur förinspelade ljud och signaler påverkar djuren i parkerna. Idén att använda ljud verkar mycket god för synskadade, men kanske kan det bli värre för djuren? Det vore även bra att undersöka om signalerna från informationsknapparna kan störa de seende.

I grönstråken mellan olika parker hade markmaterialen, med fördel, kunnat bestå av grus i mitten av gångarna och betongplattor ute vid kanterna. Betongplattorna gör skillnaden mellan gångväg och gräs tydligare. Grönstråken kan även ha en taktil karta i båda öppningarna mot parkerna för att visa vad som finns på de båda platserna. Även en informationsskylt med blindskrift hade kunnat läggas till för ytterligare förklaring om vad som finns i de båda parkerna.

Referenser

Tryckta källor

- Nationalencyklopedin (1994). *Normalfördelning*, 264. Höganäs: bokförlaget Bra Böcker AB.
- Paulsson, J. (2006). *Design för alla utbildning - Universal design education*. Göteborg: EIDD Sverige - European institute for Design and Disability Sweden och NHR - Neurologiskt Handikappades Riksförbund. 33–34.
- Perry, F. (1989). *Trädgårdens dofter*. Hongkong: New Cavendish Books. 138–139
- Svensson, E. (2015). *Bygg ikapp - för ökad trygghet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*. Hässleholm: Norra Skåne Offset. 35–36

Internetkällor

Publicerat material

- Larsson, P. (2015). *Doftande trädgårdar för synskadade*. Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning/Trädgårdsingenjör:design, Alnarp.
https://stud.epsilon.slu.se/8396/1/larsson_p_150810.pdf
- Lundell, Y. (2005). *Tillgång till naturen för människor med funktionshinder*. (Rapportnummer 2). Jönköping: Skogsstyrelsens förlag.
<https://pub.epsilon.slu.se/4620/1/1694.pdf>
- Lundälv, L. (1999). *Trafiksäkerhet, skadehändelser och prevention bland synskadade i Umeå stad*. Rapport 90. 12-13, 20-23.
https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/68190337/Trafiksakerhet_skadehandelse_och_prevention20210719-25920-1mbpxnw.pdf?1626691714=&response-content-disposition=inline%3B+filename%3DTrafiksakerhet_skadehandelse_och_prevention.pdf&Expires=1674230206&Signature=hP03KaLQAL6Pd9Ve4Ep9zSW~3i7x6qsRHPpm6y4W-9yn4vRUG~jwHPIRTp8kSBTiH2yjbHrOLNkRaUiD7XjBFtKcaCVZof8RuKNeOihwjhAALwZOIJ-95OAdpKLYm8W6j~aJS~lQFYXdDfgYH-YpRc0CJrQd5BqtzKSQpC3300qT8iuxFudTUq-

fHaFihQA1NEOG2sGAO5Jx5AUyDjV0j2rTHrnfma3rWyjUveMmxcvMxO7R
WyN5rvJBrM-hSCKs3yx5Y3F9u3zYD-
BPNfaXsz7x9HFYIS1bhKW8ATAzSmAHkrXEwVrEU-
dIfNDWOD888E2hfC9HRQo1ljjqkbX9w__&Key-Pair-
Id=APKAJLOHF5GGSLRBV4ZA

- Malmgren, P. (2008). *Upplevelser av natur utan visuella intryck*. Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap/Landskapsarkitekturens miljöpsykologi, Alnarp.
https://stud.epsilon.slu.se/12930/1/malmgren_p_171120.pdf
- Synskadades Riksförbund (2016a). SRF:s *Plattform om tillgänglig och användbar fysisk miljö*. 6, 8
https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.srf.nu%2Fglobalassets%2Ffragor-vi-driver%2Fplattformar%2Fplattform-for-tillganglig-och-anvandbar-fysisk-miljo_tillganglig.doc&wdOrigin=BROWSELINK
- Tillenius, L. (2017). *Tillgängliga och trivsamma parkmiljöer för personer med synnedläggelse - en kvalitativ intervjustudie för landskapsarkitekter*. Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för stad och land/Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna.
https://stud.epsilon.slu.se/11642/1/tillenius_1_171011.pdf
- Weber, S.T., Heuberger, E. (2008). The Impact of Natural Odors on Affective States in Humans. *Chem. senses*. 33: 446.
[45](https://watermark.silverchair.com/bjn011.pdf?token=AQECAHi208BE49Ooan9kkhW_Ercy7Dm3ZL_9Cf3qfKAc485ysgAAAsYwggLCBqkqhkiG9w0BBwaggKzMIICrwIBADCCAqgGCSqGSIb3DQEHAATAeBgIghkgBZQMEAS4wEQQMkK1r5bscD9jDF_ZDAgEQgIICeWq1Bznw_MDUpyM4rNpR3brNq136LXsDNHs8EwUoHZnaavn0wjwhdeb0-sp_HBKGP9e-DplfvME-K6iur6jKZP5If1Ce1f3hj5CzXm_fJ1lcyaiWacGWW1nUI08w8ShXDw2klgPwO_7e9rxEJ013R9Bb-qlRHT74MbRM3SKs3WaKWBtjqavswOzyYg691IzZ2xkIMsbW8OAhreggOA9M1fWeBlwBCNM1Yv0iTJLa7-DNgOhezXhYocZp-QrrtGzUZNcoAUKgi6cPs8a4EH2PeSAICMFYDI9mDirNfBsMsIkM4PndiIrd8CjpKE2BQ8aGa1pWUqvzBTjO3IrBC7v5qf54b1wYHXyskbvdlncZXN1SV8hpR4CfAAy4wtvSsCl9pjYGbUjBEK1KofFgzQLcE10cNrjr-vfLvb4VzMzpPB1vxCOTp0k4sNwvGxy0NQIX4BTIMs3efdFpno0tVgQOd1R10vHYf_K6-3A5NmBFThcdoTmc7VVUubEtdTPsFTwJveEU14qU0Q3UxBPtnJB2oUhKx3PFYi5j3r27cjSahvzCGzaXNbY-JyfkB9UQk5oggUV6NVLV_c8pZhAHV5ZQQNJrdt9BXzrCniF8PHZrzL9xBkoPT6U7DzKmy0e-02XzkQTn2y7q89Fkb4E_scHuY1eTWXpcyHfCtG-PRKQcR_Ru32WdQrjCpedDWrqPVibvAVEjVZgKIebdgA-RHwCogixWdwO3Pfff3ZFIKfpmtXT3o3TU4ij-0BBwuGD-N0bnKbacVmX50GiVFBKxbjrPriiMpF-oQHCQVwkS97pJG2C5HXLV3adyuReyxp3YMI0jeJGyfxeK3w</p></div><div data-bbox=)

Zajadacz och Lubarska (2019). Sensory gardens in the context of promoting well-being of people with visual impairments in the outdoor sites. *International journal of Spa and Wellness*. Volym 2.
https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/24721735.2019.1668674?casa_token=CBDSaKDDZ3gAAAAA%3AQ8vVz90gkQbTSiECABbivs5ZDly-dA_6OdBdYLA2ECgdp7txMQoEK77KAHsbsZN6XZFaCxQFVhFiw

Webbsidor

Boverket (2022). *Tillgänglighet på allmänna platser och områden för andra anläggningar*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/regler-om-byggande/krav-pa-byggnadsverk-tomter-mm/allmanna/tillganglighet/> [2023-01-17]

Matteboken (u.å.). *Normalfördelning*. <https://www.matteboken.se/lektioner/matte-2/statistik/normalfordelning#!/> [2023-03-02]

Synskadades Riksförbund (2016b). *Kontraster*. <https://www.srf.nu/leva-med-synnedssattning/att-ha-en-synnedssattning/att-lasa/tydlig-tryckt-text/kontraster/> [2023-01-23]

Synskadades Riksförbund (2022). *Vem är synskadad?* <https://www.srf.nu/leva-med-synnedssattning/om-synskador/vem-ar-synskadad/> [2023-02-06]

Statistiska centralbyrån (u.å.). *Undersökningarna av levnadsförhållanden. Funktionsnedläggning: Andel personer i procent efter indikator, redovisningsgrupp, kön, årsintervall*. https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__LE__LE0101__LE0101H/LE01012021H02/table/tableViewLayout1/ [2023-02-15]

Opublicerat

Intervjuer

Anna-Lena, privatperson. Intervju 2023-02-17 kl. 15.15
Caitlin, privatperson. Intervju 2023-02-17 kl. 14.40
Farial, privatperson. Intervju 2023-02-08 kl. 11.00
Mackan, privatperson. Intervju 2023-02-09 kl. 11.00

Samtal

Lizbeth Malmborg, ordförande, Synskadades Riksförbund Ängelholm/Båstad. Samtal 2023-02-15 kl. 8.40

Tack

Jag vill tacka min handledare Karl Lövré för bra feedback och för stödet under arbetets gång. Jag vill även tacka deltagarna, Fariál, Mackan, Caitlin och Anna-Lena, som ställde upp på intervju och ordförande Lizbeth Malmborg för samtalet och den extra informationen jag fick av henne. Till sist vill jag tacka Linus Johansson som snällt ställde upp som fotomodell till bilden på förstasidan.

Återigen: Stort TACK till alla medverkande som har gjort den här undersökningen möjlig!

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.